Трибуна вільного українського слова на вільній американській землі

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

Адреса Редакції і Адміністрації: "Svoboda", 81-83 Grand St., Jersey City 3, N. J.
Телефон: HEnderson 4-0807 4-0237
Тел. УНС.: HEnderson 4-1016

РІК LXII. Ч. 69. TWO SECTIONS (SECTION 1) ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, СУБОТА, 10-го КВІТНЯ (APRIL) 1954. ДЕСЯТЬ ЦЕНТІВ — TEN CENTS No. 69. VOL. LXII.

СЕНАТОРИ ПЕРЕСТЕРІГАЮТЬ АЛЬЯНТІВ У СПРАВІ ДОПОМОГИ

НОВЛЕНД ТА ІНШІ СЕНАТОРИ ПРОПОНУЮТЬ СТРИМАТИ АМЕРИКАНСЬКУ ДОПОМОГУ ТИМ ДЕРЖАВАМ, ЯКІ НЕ ПОГОДЖУЮТЬСЯ НА СПІЛЬНУ АКЦІЮ В ІНДО-КИТАЇ

Вашингтон. — Сенатор Вільям Ф. Новленд, провідник республіканців у Сенаті, склав журналістам неофіційну заяву, що ЗДА повинні натиснути на Францію й Англію, якщо не схочуть приступити до спільної акції в Індо-Китаї. Державний секретар Джан Фостер Доллес відлітає до Англії і Франції, де має нараджуватися над тим, щоб всі союзники почали спільну акцію проти комуністів у Індо-Китаї. Перші відгуки на цю американську пропозицію в Англії й Франції холодні. ЗДА хотіли б дати летунську допомогу а також вислати й свої воєнні кораблі до Індо-Китаю, а як треба буде, то навіть і частину наземних військ. На холодну поставу Англії й Франції зреагував Новленд, а також інші республіканські сенатори. Реагуючи на холодні голоси з Англії й Франції, Новленд заявив таке: "Тому, що деякі наші союзники думають зачекати аж на Женевську конференцію, яка має вирішувати справу війни в Індо-Китаї, і яка має початися 26 квітня, то і Конґрес ЗДА повинен стриматися з ухвалюванням видатків на допомогу закордонові також аж до вислідів Женевської конференції. „Якщо деякі держави, сказав Новленд, хочуть чекати на нову політику, яка може виникнути в Женеві, то і ми повинні зробити те саме з ухвалюванням військової допомоги закордонові". Демократичні сенатори не погоджуються з республіканцями в цій справі, і заявляють, що не можна примусом впливати на такі держави, як Франція, яка довгі роки сама бореться в Індо-Китаї. Демократи твердять, що ЗДА повинні натиснути на Францію, щоб вона дала дійсну волю індо-китайським державам, бо комуністи твердять, що вони приносять Індо-Китаєві національне визволення, хоч в дійсності бажають його поневолити. Коли б Франція звільнила індо-китайські держави, тоді відпав би комуністичний аргумент про визволення, і Індо-Китай знав би, що йому не загрожує французьке панування.

Двобільйонова допомога на будову шляхів

Вашингтон. — Сенат прийняв закон про федеральну допомогу стейтам в сумі 2,020,000,000 доларів на будову нових шляхів. Ця допомога буде виплачувана у висоті 1,010,000,000 долярів річно впродовж найближчих двох років. Закон прийнято після того, як Сенат більшістю 44 до 34 голосів відкинув внесок „сільських" сенаторів, які противилися способові розподілу цієї федеральної допомоги пропорційно до кількости населення в окремих стейтах. Сенатор Денніс Шевез із стейту Ню Мексіко вважає, що таким розподілом допомоги 29 [illegible] покривджені. Тепер цей закон має бути узгіднений з законом, прийнятим Палатою Репрезентантів, яка ухвалила була видати на допомогу стейтам на будову шляхів тільки 875,000,000 долярів. Сенатор Гомер Ферґусон невдоволений цим законом, бо він пропонував видавати на будову шляхів річно по 2,200,000,000 долярів впродовж найближчих двох років.

200 протикомуністичних законопроєктів

Вашингтон. — 83-й Конґрес за час свого більш як однорічного існування одержав понад 200 протикомуністичних законопроєктів, з яких досі ще ні один не поступив на наради Сенату або Палати Репрезентантів. Ці протикомуністичні законопроєкти дуже різнородні своїм змістом. Деякі з них домагаються поставити комуністичну партію поза законом, а інші — тільки позбавити державної допомоги ветеранів комуністів і не давати державних позичок підривним елементам. Генеральний прокуратор Герберт Бравнел має з'ясувати становище уряду до законопроєкту про поставлення поза законом комуністичної партії. Він має заявитися проти того, щоб комуністів поставити поза законом, бо тоді вони пішли б в підпілля. Згідно з законопроєктом конґресмена Ліо В. О'Брасна, кожного комуніста треба карати ув'язненням на час не менший як 10 років, і грошовою карою до 10,000 долярів, або обома карами разом.

Рекорд у продажу авт

Дітройт, Міч. — Фірма Форд Мотор Компані в першій чверті цього року встановила рекорд у продажу особових і вантажних авт марки „Форд" і „Лінколн - Меркюрі". Відділ авт марки „Форд" продав від січня до березня цього року 377,545 авт. Фірма випродукувала за цю чверть року 454,455 особових і вантажних авт. Відділ авт марки „Лінколн - Меркюрі" продав у цій чверті року 75.444 автомашин — на 2.263 більше як за той самий час у 1950 році. Відділ марки „Меркюрі" випродукував від січня до березня 85,672 авта.

В АМЕРИЦІ

● Канадійський міністер оборони Броук Клекстон повідомив, що Канада подарувала Франції чотири виловлювачі мін. Їх передано французькому амбасадорові в Канаді Гюбертові в рамках спільного допомогового порозуміння, що існує між країнами НАТО.

● Монтреальського адвоката Луїса Глезера звільнено від обвинувачення в тому, що він виставляв фальшиві метрики для дітей, яких з Канади продавано до ЗДА. З Ню Йорку не прислано доказів, що Глезер дійсно підробляв метрики дітям, яких продавано до ЗДА.

● Бувший комуніст і бувший студент Корнельського університету, Джан Едвард Марквсі, зізнав у Конґресі, що в роках 1948 до 1951 в тому університеті був комуністичний осередок.

● Мешканці Ню Йорку зможуть бачити частину збройної сили ЗДА 15 травня ц. р., коли відбудеться військова парада з приводу Дня Збройних Сил. В параді братимуть участь танки та 250 літаків різних типів. Вони летітимуть на висоті 2,500 стіп понад містом.

● Дирекція Цивільної Оборони повідомила, що уряд заборонив продавати закордон, в тому числі й до Канади кольоровий фільм про водневу бомбу. Видано цю заборону тому, що висвітлювання цього фільму закордоном викликало б пригноблююче враження.

● З Боґоти повідомляють, що колюмбійський уряд вже два роки опрацьовує проєкт використання під управу ролі та під пасовища великих обширів землі між ріками Мета та Оріноко.

Збільшують видатки на водневу бомбу

Вашингтон. — Голова Комісії Атомової Енерґії адмірал Луїс F. Стравс, виступаючи на сенатській підкомісії, заявив, що уряд проєктує збільшити видатки на водневу бомбу на 427,400,000 долярів, так, що вони становитимуть в найближчому фінансовому році — 1,262,000,000 долярів. Збільшення видатків зв'язане з збільшенням коштів на видобування урану і продукцію атомової зброї. Вже цього року уруxомлюються 12 нових фабрик, а найближчого року число атомових фабрик ще збільшиться. „Тепер ми можемо — сказав Стравс — продукувати атомову зброю різної величини і різної сили, і цю зброю можемо перевозити літаками різного типу". Адмірал повідомив підкомісію про добрий поступ в будові нового підводного човна „Морського вовка", і нарікав на те, що комісія Палати Репрезентантів зменшила на 3,100,000 долярів видатки на атомові досліди. „Це зменшення видатків нічим неоправдане, бо перед науковцями стоїть довгий ряд проблем у зв'язку з атомовою зброєю, які ще загострюються тим, що ЗДА мусять конкурувати в тій ділянці з закордоном". — Шефи штабів заявляють, що ЗДА мусять затримати свою передову ролю в продукції атомової та водневої зброї.

37 ОСІБ ЗГИНУЛИ В ЛЕТУНСЬКІЙ КАТАСТРОФІ В КАНАДІ

Мус Джов, Саскачеван. — В Канаді зударилися два літаки коло міста Мус Джов, і внаслідок цього згинули 37 осіб. Одномоторовий військовий вишкільний літак налетів на пасажирський літак Трансканадійської Лінії, і ці два літаки загорілися. На пасажирському літаку було 35 осіб, а на військовому тільки один пілот. Всі вони згинули, а крім цього згинула ще одна жінка, яка була в домі, що також згорів. Згоріли аж три доми, на які впав горючий літак, але, на щастя, в них не було більше людей. Між мертвими є один посол канадійського парляменту та його дружина, а також славний канадійський летун, також із дружиною. Це найбільша летунська катастрофа в історії Канади.

Республіканці поборюють демократів фільмом про Вайта

Вашингтон. — Республіканський конґресмен Чарлз Бравнсон виготовив фільм п. з. „Справа Геррі Декстера Вайта", який показуватимуть широкій публіці підч час виборчої кампанії цього літа й осени. Цей фільм продаватимуть по 28 долярів кінотеатрам. Його висвітлювано вже на конференції республіканських жінок у Вашинґтоні. В фільмі показано дискусію, яка виникла була минулої осени, коли генеральний прокуратор Герберт Бравнел обвинувачував бувшого президента Геррі Трумана в тому, що він підніс Вайта на вище становище, хоч ФБІ повідомило президента, що Вайт запідозрений у шпигунстві на користь комуністів. Труман заперечив це обвинувачення, а президент Айзенгавер заявив, що він не може повірити, щоб голова держави був нельояльний супроти власної країни. Але реакція республіканських жінок на цей фільм виявила, що вони не погоджуються з президентом Айзенгавером, який недавно заявив, що комуністична небезпека в цій країні не буде пропаґандивним виборчим гаслом під час виборів в листопаді ц. р. Жінки висловлювали невдоволення, коли бачили на фільмі Трумана, і оплескували Бравнела і Гувера, директора Федерального Бюра Інвестиґацій.

Перевірка льояльности поширюється і на вояків

Вашингтон. — Департамент оборони вирішив поширити перевірку льояльности також і на вояків, щоб не допускати до військової служби підривні елементи. Секретар оборони Чарлз Е. Вилсон виготовив відповідні пропозиції, які вже предложив Сенатській Комісії Збройних Сил. Нові зарядження, які виготовила спеціяльна комісія, створена з військовиків, передбачають „рішучу і приспішену акцію" для полагоджування справ тих військовиків, які можуть загрожувати безпеці держави. Кожний вояк від початку своєї військової служби матиме 60 днів на виснення стану своєї льояльности. Справою льояльности вояків зацікавився секретар оборони після афери майора-дентиста Ірвінґа Пересса, який дістав почесне звільнення з військової служби і підвищення в ранзі, хоч відмовився підписати заяву льояльности і не хотів відповідати на запити Сенатської Слідчої Підкомісії, чи належить він до комуністичної партії. Законопроєкт домагається, щоб у війську не служили підривні елементи, піяки, балакуни та перверсійні вояки, які небезпечні для держави.

● Канадійський міністер фінансів заявив в парляменті, що 1954 рік буде для Канади такий же успішний, як 1953. Господарський зріст передбачає він в другій половині цього року.

● Над стейтом Айова пронеслися шість торнадо, які знищили кілька фарм. Людських жертв не було.

ЛЮБОВ МІЖ ОДВІЧНИМИ ВОРОГАМИ

Котик і собачка в одному домі в Нотлі, Ню Джерзі, доказують розсвареним людям, що в теперішній атомовій добі можна і треба перемогти навіть таку „одвічну" ворожнечу, яка була між ними, та жити не тільки в мирі, але й любові.

НА ІНДО-КИТАЙСЬКОМУ ФРОНТІ

Війна в Індо-Китаї починає набирати щораз більше міжнародного значення, як комуністи, після відбиття їхньої агресії в Кореї, почали концентрувати там свої сили для завоювання Азії. На фото: французькі вояки ведуть полоненого комуніста

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ РОЗПОЧАЛИ РОЗГЛЯД ЖИДІВСЬКО-АРАБСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Об'єднані Нації. — Рада Безпеки Об'єднаних Націй розпочала радити над ситуацією на Близькому Сході у зв'язку з загостренням взаємин між Ізраїлем і його арабськими сусідами. На самому вступі показалась повна різниця поглядів представників Ізраїлю і арабських держав: тоді, коли західні держави прихилювались до становища Ізраїлю, що годі займатися кожним окремим інцидентом, кожною окремою скаргою, а треба радше розглянути цілість проблеми і шукати загальну й тривку розв'язку, — представник Ливану, який репрезентує також всі інші арабські держави, заявив, що араби не засядуть за один стіл з жидами так довго, як довго вони не дістануть від ОН сатисфакції за останній напад озброєних жидів на містечко Нагадін в Йорданії, де згинуло 9 арабів. Араби стоять на становищі, що Ізраїль є агресором і треба його за це осудити. Вишинський, який проводить Раді Безпеки, прихилився до становища арабів і відложив засідання Ради Безпеки до наступного тижня.

Дві нові скарги Йорданії на Ізраїль

Гузан, Йорданія. — Представник Йорданії в мішаній військовій комісії ОН для бережения перемир'я в Палестині зголосив дві скарги проти Ізраїлю, повідомляючи про два нові збройні напади на територію Йорданії. Сталося це біля містечка Гузан, за 8 миль на південний захід від Єрусалиму і за милю від кордону. Обидва напади відбила йорданська військова сторожа після сильної перестрілки. По йорданському боці жертв не було, але напасники, мабуть, зазнали втрат, на що вказували сліди крови. Уряд Ізраїлю рішуче заперечує, начебто у цих інцидентах брали участь вояки Ізраїлю. — Представник Ізраїлю в Об'єднаних Націях, Абба Ебан, заявив на пресовій конференції в Ню Йорку, що від кінця війни в Палестині — за шість років — 500 жидів згинули з рук арабських напасників. Нема в Ізраїлі чоловіка, жінки й дитини, — сказав Абба Ебан — які не боялись би нападу, й тому „щораз менше люди схильні терпіти без власної відповіді".

Італійський прем'єр загострює боротьбу проти комуністів

Рим. — Прем'єр Шельба перестеріг італійських комуністів, що уряд рішений „всіма можливими засобами" зламати намагання комуністів спаралізувати парлямент, коли на денний порядок прийде ратифікація західньо-европейського оборонного пакту. Цей пакт, заявив Шельба, потрібний Італії власне як засіб миру, і тому так фанатично поборюють його комуністи, бо „кожне скріплення оборонних засобів демократичних держав робить менш реальною мрію комуністів про панування над світом". Шельба заповів, що він оприлюднить всі комуністичні промови й погрози про неминучість війни, якщо Італія приступить до Північно-Атлантійського Пакту. Прем'єр Шельба звернувся з цим зверненням до організації малих земельних власників (ця організація сильнішає в міру поступу італійської земельної реформи), бо італійському урядові залежить на тому, щоб не допустити в ній до комуністичних впливів.

Робітничі спілки допомагають організуватися порторіканським робітникам

Ню Йорк, Н. Й. — Провід робітничих спілок хоче допомогти порторіканським робітникам, яких є в Ню Йорку коло 125,000, включитись в існуючі робітничі організації, або зорганізувати нові спілки. Для цього має бути створений Дорадчий Робітничий Комітет для справ порторіканців, до якого ввійдуть представники всіх робітничих спілок Метрополії. Цей Комітет почне свою працю 8-го травня. Робітничі організації домагаються, щоб Міська управа подбала про покращання мешканевих умов порторіканського населення та про його освіту. Дорадчий комітет співпрацюватиме з виховно-освітніми та громадськими організаціями і матиме свій бюджет в сумі 30,000 долярів річно. Очолюватиме його порторіканський журналіст Луїс Р. Монтальво. Порторіканці працюють переважно як низькоплатні робітники, і їх часто використовують підприємці.

Наталія Смолій — „обдарована надзвичайною інтеліґенцією"

Ст. Джансвіл, Н. Й. — Ст. Джанвільський часопис „Ентерпрайз енд Нюз" з дня 18 березня вмістив на першій сторінці замітку про 11-річну Наталію Смолій — доньку відомого читачам „Свободи" письменника п. Івана Смолія, — разом із її фотознімком. В ній пишеться про долю цієї талановитої дівчинки, яка народилася і два роки прожила в Україні, чотири — в таборах Німеччини, а п'ять років живе в ЗДА. Замітка закінчується так: „Наталія — це дівчина, обдарована надзвичайною інтеліґенцією. Вчительки заявляють, що її успіхи в школі багато вищі від пересічних". Тут же вміщений і власний віршик 11-річної авторки.

ФРАНЦІЯ ПОГОДЖУЄТЬСЯ НА „ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЮ" ІНДО-КИТАЙСЬКОЇ ВІЙНИ

Париж. — Французький уряд перевів зміну своєї дотеперішньої політики у відношенні до індо-китайського конфлікту. Французи стояли до цього часу на становищі, що тамошня війна з комуністичними партизанами — це „внутрішня справа" Франції, яка просила Америку дати їй на ведення тієї війни фінансову допомогу, але зрештою не втручатися у французькі політичні й стратегічні пляни на тому терені. Таке становище Франції було зв'язане з бажанням втримати Індо-Китай в рямцях ближче неокресленого „Французького Союзу", з трьома індо-китайськими автономними провінціями. Франція лякалася, що тісніша участь Америки та взагалі інших держав в тому конфлікті обнижить престиж Франції в очах автохтонів і підвищить шанси трьох автохтонних провінцій дістати повну суверенність, з небезпекою, що Франція взагалі втратить там усі позиції. Тим часом, збільшена допомога індо-китайським комуністам збоку комуністичного Китаю, особливо придбання партизанами власної наземної і протилетунської артилерії, приступлення до комуністів дальшої значної частини автохтонного населення, врешті змінена стратегія повстанських військ, зорганізованих в реґулярну армію, змінили настільки ситуацію, що французи зрозуміли, що самі не зможуть опанувати ситуації. Тому, хоч вони спершу дуже неохоче поставились до акції державного секретаря Доллеса про „спільну дію" у відношенні до комуністичного Китаю, яка полягала б передусім у використованні колективної пересторги комуністичному Китаєві, проте швидко змінили свою думку. У дипломатичних розмовах, які йдуть тепер на цю тему, виявилось, що Франція хоче тільки вижидати ще до Женевської конференції, яка розпічнеться 26 ц. м. у Женеві, і переконатися там, чи можливо осягнути з комуністами, шляхом якогось пристойного компромісу, який був би сприйнятливий і для ЗДА, — мир в Індо-Китаї. Якщо це покажеться неможливим, тоді Франція рада прийняти допомогу від інших держав у здавленні комуністичного руху в тій південно-східній азійській країні. Тим часом державний секретар Доллес заповів свої відвідини у Парижі ще перед Женевською конференцією. Настрої у Франції, спершу дуже дефетистичні й пацифістичні, помітно змінилися під впливом геройської оборони французькою залогою фортеці Дієнбієнфу: французи стали горді на своїх вояків в Індо-Китаї з хвилиною, коли весь світ почав висловлювати свій подив. Проте т. зв. плян Навара, головного французького командувача в Індо-Китаї, став — пишуть самі французькі часописи — неактуальний, бо він не брав під увагу такої величезної китайської допомоги партизанам, як вона прийшла після замирення в Кореї. Через те й відпала вся давня концепція Франції, щоб усю індо-китайську проблему трактувати лише як свою власну „внутрішню справу" — пояснюють нову ситуацію чужинецькі коментарі.

Французи „зцензурували" промову державного секретаря Доллеса

Париж. — Ні в одній газеті, яка виходить на терені Індо-Китаю, не вміщено тої частини з останньої промови державного секретаря Доллеса, в якій він подавав подробиці про допомогу китайських комуністів індо-китайським партизанам, зокрема про китайських гарматчиків на відтинку фортеці Дієнбієнфу. Сталося це наслідком спеціяльної заборони французької військової влади. Останні промови Доллеса й президента Айзенгавера про рішення ЗДА боронити південно-східню Азію від зазіхань комуністів і про велике значення Індо-Китаю для всього вільного світу — дуже піднесли мораль французьких вояків і всього населення Індо-Китаю. Однак Франція вважає, що краще було б на самій Женевській конференції сказати в очі китайським комуністам те, що тепер говориться і пишеться про відповідальність червоного Китаю за події в Індо-Китаї.

Люксембурґ ратифікував пакт Оборонної Спільноти

Брюссель. — Люксембурзький парлямент 46 голосами „за" при 4 „проти" ратифікував західньо-европейський пакт Оборонної Спільноти. Два посли (комуністи) під час голосування були відсутні. Більшість складалася з 20 соціяльних християн, 8 лібералів і 18 соціялістів. Люксембурзький парлямент має тільки одну палату. Кожна справа звичайно має перейти через голосування на двох сесіях парляменту, але в даному випадку Державна Рада вирішила, що це голосування було остаточне. Таким чином Луксембурґ став — після Західньої Німеччини, Голляндії і Бельґії — четвертою державою, яка ратифікувала сильно оспорюваний і найбільш комуністами поборюваний пакт західньо-европейської Оборонної Спільноти. Не ратифікували його ще Італія і Франція.

В СВІТІ

● „Британія" — це англійська королівська яхта, що її збудовано в 1951 році за $5,880,000. Вона має 4,715 тонн поємности і під час війни може служити як санітарний корабель. Директор доків в Лондоні заявив недавно, що цю яхту будували з думкою, що довгі морські подорожі можуть врятувати здоров'я пок. короля Юрія VI. Першою подорожжю „Британії" буде подорож до Тобруку в північній Африці, де вона прийме на свій поклад королеву Єлисавету II з почотом, щоб привезти її назад до Англії.

● 23-літня принцеса Марґарет, молодша сестра Єлисавети II, перевела офіційне відкриття нової копальні у вугільному районі Ноттінґгему. Після цієї церемонії вона висловила бажання оглянути котрусь із копалень. Її зодягли в робітничий одяг і спустили вниз. За годину вона повернулась з чорним від вугільного пороху обличчям, але дуже вдоволена. Вуглекопи влаштували їй овацію.

● У московських книгарнях появилася інформаційна книжечка про Швецію. Коли її привезли до Швеції, шведи з здивуванням побачили між численними ілюстраціями зроблені з великої висоти світлини портових і військових споруд, що їх заборонено фотографувати.

● Софокль Венізельос, син визначного державного мужа Елевтеріоса, колишній грецький прем'єр і міністер, а теперішній лідер грецької ліберальної партії, — доживши 60 років, заявив, що зрікається проводу в партії. За собою він затримав тим часом становище члена парляменту, але гадає зовсім відійти від політичного життя, коли вернеться з відпочинкової подорожі.

СВОБОДА — SVOBODA
український щоденник — UKRAINIAN DAILY

FOUNDED 1893

Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays & holidays (Saturday & Monday issues combined) by the Ukrainian National Association, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City 3, N. J.

Entered as Second Class mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

ПЕРЕДПЛАТА:		SUBSCRIPTION RATES:	
На рік	$10.00	One year	$10.00
На пів року	5.25	Six months	5.25
На три місяці	2.75	Three months	2.75
В Джерзі Сіті і закордоном:		Foreign and Jersey City Rates:	
На рік	$12.00	One year	$12.00
На пів року	6.50	Six months	6.50
На три місяці	3.50	Three months	3.50

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає і не зобов'язується повертати незамовлені матеріяли.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY 3, N. J.

АТОМОВА ГІСТЕРІЯ

З'єдинені Держави мають у своїх руках зброю, нищівна сила якої прямо фантастична. Тільки тому, що вільний світ та християнська цивілізація загрожені в своєму існуванні агресією тоталітаризмів, американський нарід дав згоду на витрату більйонів долярів для дослідів над атомовою зброєю. А вже цілком певно не було б водневої бомби, коли б не було московсько-комуністичного наступу на підбиття цілого світу. До того багато думає, що Москва була б вже спровокувала третю світову війну, якби не боялась Америки з її водневою бомбою. Тому Захід, який вживає всіх заходів, щоб до такої війни не допустити, повинен бути тільки вдячний Америці за цю відстрашаючу зброю. Отже усім нам треба радіти, що та зброя не є ще в руках Москви у такій силі та кількості, щоб вона могла її вжити для своїх агресивних цілей. Це покищо врятувало Америку і цілий вільний світ від заглади.

З такого боку треба б дивитися на цю проблему бодай в цій країні та у вільному світі. Проте так не є. Виглядає, що вільний світ більше заляканий водневою бомбою, ніж кремлівські злочинці, проти яких вона звернена. Забуваємо, що саме спричинило досліди над атомовою енергією та виріб атомових і водневих бомб. Залякування водневою бомбою мало б у демократіях справжню підставу тоді, коли б ця страшна зброя мала бути вжита Америкою та її союзниками для якихось агресивних цілей та викликання нової світової війни. Тим часом ця зброя подумана як ґарантія миру. Інша справа, як далі використати посідання цієї зброї для добра цілого людства. Вож ніякій здоровій голові не приснться допускати до того, щоб вживати цього страшного воєнного засобу. Америка є за те, щоб визнати атомові бомби поза законом і унеможливити назавжди їх вживання. Атомова енергія — в очах Америки — це благодать для людства і для його добра вона повинна бути використана. Отже не її треба лякатись, а того лиха, що суне з Москви, щоб позбавити цілий світ волі. Лякає нас, цілком слушно, смерть мільйонів людей, що згинули б наслідком вибуху водневої бомби. Але не забуваймо, що в Совєтах уже вигублено стільки ж людей в самих тільки таборах смерти! Ще від водневої бомби ніхто не згинув, але в країнах під комуністичними режимами мучаться далі сотні мільйонів невинних людей і гинуть з нужди, голоду і терору. Дивним дивом, коли тепер пишуть про страхіття водневої бомби, за ті речі ніхто не згадує.

Воднева бомба може стати великим нещастям. Але великим нещастям було б і те, коли б через неї мав розбитись об'єднаний демократичний фронт і коли б кожна з вільних держав ішла своїм власним ходом. Бо воднева бомба повинна тепер ще сильніше вільний світ об'єднати і змусити всі його найвизначніші мозки попрацювати над новою політичною, військовою та економічною програмою, яка несла б визволення усім поневоленим і гнобленим, яка зліквідувала б залишки колоніяльної політики европейських потуг в Азії чи Африці й ясно та одверто визнала, що тиранія мусить зникнути з лиця землі. Якби вільний світ мав таку ясну програму, то в хвилині, коли Індо-Китай готов стати комуністичним, Франція, інтереси якої тут найбільш загрожені, знала б, як вийти з цього положення та не дивилася б кривим оком на Америку, що ніби продовжує війну, яку вона хоче кінчити. Винні тут, очевидно, політики, а не ті, що борються і гинуть, щоб спинити комуністичний похід. Секретар стейту Доллес, рятуючи ситуацію, заговорив про „відплату", звернену проти червоного Китаю, який допомагає комуністам в Індо-Китаї, але й та його заява зустріла на Заході критику, а в Франції байдужість, так, якби це її не обходило. Це теж тому, що й цю „відплату" зв'язано з водневою бомбою і новою світовою війною.

Виходило б, що зі страху перед водневою бомбою і новою війною таки краще було б скапітулювати перед комуністичною агресією і в такий спосіб „рятувати цивілізацію". Таке дораджує підступний Маленков, а Захід те саме повторює. Гістерія Заходу з водневою бомбою — це в теперішній час тільки вода на кремлівський млин, це допомога Москві легше дурити світ в Женеві.

АТОМОВІ ДОСЛІДИ

„Кожна країна, яка має звичайні атомові бомби, може вже тепер мати водневі бомби" — твердить Вільям Лоренс, відомий знавець цих справ зі щоденника „Ню Йорк Таймс". Він каже, що відносно простий і легко доступний хемічний середник може перетворити дотеперішню атомову бамбу малої сили, в бомбу великої сили. Під „малою" силою треба розуміти силу бомби, що постає з розколення атому і що обчислюється тисячами тонн донедавна найсильнішого вибухового матеріялу ТНТ (TNT). Сила ж сполученої бомби обчислюється мільйонами тонн ТНТ. В англійській мові називають першу бомбу „fission bomb", а міру її сили в тисячах тонн позначають словом „кілотон"; другу бомбу називають „fusion bomb", а міру її сили в мільйонах тонн позначають словом „меґатон". Оці терміни: „кілотон" для виміру сили звичайної атомової бомби і „меґатон" для виміру сили водневої бомби засвоїла собі не тільки наука, але й популярна мова, якої вживають мільйони.

Воднева („гідроґенна") бомба коштує далеко менше, ніж атомова, і супроти неї атомові бомби є вже передавнені як зброя. З наймогутнішого донедавна засобу нищення ці бомби впродовж однієї ночі зберегли тільки значення „язичка-цинґля" для ступневого вибуху „неймовірних" меґатонових бомб.

Таким чином малий запас атомових „розкольних" бомб, що їх має Великобританія, може бути перетворений за відносно короткий час на велетенське джерело для виробу бомби силою мільйонів тонн. Очевидно, Совєти можуть і певно зроблять те саме, якщо вони цього досі ще не зробили.

Що запас дотеперішніх атомових бомб є вже перестарілий, дає свідоцтво д-р Едвард Теллер, провідник урядового проєкту водневої бомби. Конґресменові Ф. Едвардові Гебертові з Луїзіяни, членові комісії збройної служби, який був свідком атомових вибухів у квітні й травні 1951 р., він сказав, що наймодерніший американський аеродром з р. 1933, побудований в Ню Орлінс, перестарів уже в 1951 р. Коли конґресмен висловив своє здивування, д-р Теллер додав: „Та це ще нічого, бо в 1934 р. ніхто ще не чув про атомову бомбу, а сьогодні вона вже також перестаріла".

Конґресмен Геберт вияснив, як Совєти довідалися про вибух американської водневої бомби і про спосіб її виробу, а саме: велетенська хмара, яка піднялася після першої експльозії атомової бомби, обійшла кількакратно довкруги землі, поки щезла. У цій хмарі знаходилися таємниці водневої бомби. У різнородних, дуже складних інструментах, приміщених на дооколичних островах, були занотовані інші таємниці.

Отже, перетворити „розкольну" бомбу на „сполучну" бомбу, в тисячі разів сильнішу від попередньої, можна на основі оприлюднених наукових даних при допомозі хемічного складника. Цей складник постав з легкого ізотопу — літію, з атомової маси 6, і ізотопу водневої бомби, званого деутерій. Як цей складник діє, атомовим науковцям відомо, і це дає змогу виробити водневу бомбу самостійно, тобто без потреби викрадання атомових таємниць. До такого висновку приходить Лоренс.

Так, за словами Лоренса, розкрито дбайливо бережену ще до сьогодні таємницю перетворення атомової сили на знаряддя війни і, само собою насувається висновок, що цю таємницю треба розкрити широкій публіці, щоб вона знала, який жах приносить зі собою „воднева ера".

Перший дослід з розколенням атома переведено 2 грудня 1942 р. при розколенні урану в масивній будівлі на Стеґ Філд, у Шікаґо. Від того часу технологія поступила далеко уперед, поклавши початок новій — водневій ері. Завершенням дослідів у цьому напрямку треба вважати експльозію водневої бомби з 1 березня 1954 на Тихому океані, коло островів Бікіні. Урядове звідомлення з Вашингтону з 1 квітня ц. р. остерігає весь світ, що одна воднева бомба може знищити навіть найбільше місто в світі, тобто Ню Йорк. Отже, нова ера приходить за наших таки часів...

Микола Чубатий

Конференція підсовєтських науковців-еміґрантів в ЗДА

У днях 3 та 4 квітня ц. р. відбулася в Ню Йорку конференція науковців, політичних еміґрантів з-під Совєтів, зложена з українців, росіян, білорусинів, грузинів, вірмен та турко-татар, при співпраці гуртка американських вчених, приготовлювана в останніх двох місяцях комітетом, створеним із науковців згаданих народів. До комітету ввійшли від українців — проф. М. Ветухів та М. Чубатий, від росіян — проф. А. Криптон та А. Філіпов, від білорусинів — проф. А. Адамович та В. Седуро, від вірмен — С. Говіян, від грузинів — А. Тсомая. До Комітету, як зв'язковий АКВБ, входив д-р Пеннар, урядовець Комітету для справ науки.

Ініціятиву до тої конференції дав Американський Комітет для Визволення від Большевизму; він теж покривав усі видатки конференції. Була це перша проба звести безпосередньо науковців росіян та неросійських народів СССР до співпраці на чисто науковому полі, виключаючи активну політику, яка тепер основно різнить росіян та неросійські народи совєтського Союзу на еміґрації. Видимим знаком повної рівноправности на полі науки всіх народів СССР було те, що росіяни, українці та білорусини мали рівне число представників в Комітеті. Комітетові було застережене право повної автономії при вирішуванню всіх справ конференції.

Конференція була скликана для вияснення питання академічної свободи в СССР. — Всім східньо-европейцям ця справа ясна, що в Совєтах немає академічної свободи, — себто свободи науки, що ця свобода є більшою в науках природничих, меншою натомість в науках гуманістичних. В науках гуманістичних, себто при студії історії та літератури, її зовсім немає для неросійських народів, тоді, як все таки частинна свобода в цій ділянці існує для росіян. Це все для східньо-европейців справи відомі; але вони не так відомі для американців, бо недавно в Прінстон університеті ця справа була видвигнена гуртом американських вчених, які стали на становищі, що в СССР існує свобода науки. Саме цю тему бажав вияснити АКВБ, даючи ініціятиву для згаданої конференції.

Ця акція, заініціована АКВБ, з природи речі мусіла будити поважні застереження збоку неросійських народів СССР, зокрема збоку українців, з яким то Комітетом українці в ЗДА та в Европі мають багато неполаднаних рахунків і основно протилежних політичних поглядів. — Хоча наука — це окрема ділянка в житті народів, все таки нині, в часах боротьби неросійських народів за повне визволення, всяка справа, а також і справа науки, в більшій чи меншій мірі пов'язана з політичною боротьбою тих народів за визволення. Тому й представники української науки якийсь час вагалися, чи увійти їм в склад організаційного Комітету пропонованої наукової конференції. Ця справа була предметом поважних роздумувань відповідальних політичних кол американських українців, які остаточно стали на становищі, що вони, політичні кола, ані не апробують, ані не боронять українським науковцям увійти в склад плянованої конференції, звертаючи, одначе, увагу українським членам Організаційного Комітету, що за політичні консеквенції вони несуть відповідальність.

Цю політичну відповідальність українські члени Комітету, себто автор цих рядків і проф. Ветухів взяли на себе і відповідають вповні за приготування і за самий перебіг конференції, яка була повним успіхом української науки на цьому американському терені.

Що промовляло за участю українських науковців в цій конференції? За участю української науки в цій конференції промовляло те, що українська наука діставала широкий американський терен, на якім могла виложити вповні свобідно катастрофальний стан української науки під Совєтами. Не використовувати того терену українські члени Комітету вважали б прямо нерозумом. Все таки вони постійно клали увагу на те, щоб українські науковці дістали повну свободу висловлювати свої погляди, що й було осягнено.

Друге. Обидва українські члени Комітету, маючи доволі докладний перегляд українських наукових сил, прийшли до переконання, що ми можемо сміливо ставати до чесного змагання з будь-яким чесним противником, бо наші інтелектуальні сили на еміґрації не тільки дорівнюють науковим силам росіян-еміґрантів, а напевно їх перевищають, що й виявилося при практичному обсаджуванні поодиноких доповідей плянованих на конференції.

Потретє, неучасть українців в цій конференції принесла б велику політичну шкоду для української справи. — Ми не тільки втратили б нагоду вияснити ширшим колам американської громадськости винищення української науки та українських вчених, письменників і мистців під Совєтами, вияснити систематичну русифікацію України червоною Москвою, але ми показали б себе перед американським світом людьми заскорузлими, нетолерантними, коли навіть наші науковці не вміють сісти спокійно на одній естраді з противником та чесно з ним змагатися і боронити слушної української справи. А слід знати, що такі закиди постійно стягається на українців і використовується нашими противниками на шкоду української справи.

Організаційний Комітет прийняв засаду повної рівности всіх народів малих та великих, а тому навіть не мав постійного предсідника: на Комітеті проводили поазбучно всі члени.

На самій науковій конференції допущено не тільки мову англійську, але також російську та українську; теоретично також мови інших народів. Річ ясна, що наш інтерес вимагав, щоб нас розуміли якнайширші кола, тому українські члени Комітету подбали, щоб усі доповіді українців були приготовані в англійській мові і відчитані або авторами доповідей або в їх заступстві іншими особами.

За основу добору доповідачів прийнято їх наукову компетенцію, себто їх можливо високий академічний рівень. Ця, об'єктивна засада виявилася для українців в практиці найбільше корисною, бо українських вчених еміґрантів з-під Совєтів куди більше, ніж росіян, тому низка головних доповідей, що трактували не тільки суто українські справи, але й про загальносовєтські попала в руки українців, які дістали змогу відповідно насвітлити на загально-совєтському пложжі совєтську культурну політику супроти України та інших неросійських народів. Таким чином головний реферат про совєтську мовну політику дістав українець Ковалів, про совєтську історіографію українець О. Оглоблин, а про совєтські студії економіки проф. Замша, про совєтське право проф. Гришко, про соціяльне підложжя совєтської психіятрії проф. Міщенко. Конференція була предвиджена в трьох сесіях: перша була присвячена доповідям, що насвітлювали положення студій стислих, себто математично-природничих наук в СССР під аспектом академічної свободи.

Друга сесія була присвячена розглядові студій соціяльних наук в СССР, а третя — розглядові студій гуманістичних наук в СССР, себто історії та літератури. На кожній сесії проводив американець професор, по доповідях відбувалися американським способом дискусії фахівців (панель дискошенс), в яких членами круглого стола були всі доповідачі тої сесії та окремо запрошені американські науковці, між ними також української і російської національности.

Головні доповіді тривали по тридцять хвилин, спеціяльні — по двадцять хвилин, з'ясування предмету покликаними членами круглого стола — по п'ять хвилин. В першій групі головний реферат на тему: „Большевицька філософія та академічна свобода" — мав проф. Філіпов, росіянин; про студії математики та фізики — проф. Романов (рос.); інженерських наук — інж. Касіян (вірменин); геології та хімії — проф. Кубанський —

(Продовження на стор. 3)

„НЕТ, НЕТ, НЕТ"...

Цим разом запрягли Маленков-Молотов кремлівських писарів, які добре пріють від писання протестаційних нот. Греція, Туреччина, Пакистан, а за найновішими відомостями з Каїро, Єгипет та інші арабські краї читають кремлівські „ноти", кивають головами і — роблять своє далі. Совєти протестують проти укладання (чи навіть самих спроб) військових пактів так, як цього бажає Захід.

Офензива, яку спрямував Захід, під проводом ЗДА, на Близький та Середній Схід, варта того, щоб докладніше приглянутися цим територіям африкансько-азійського континенту. Образ невеселий. В зовсім короткому часі режим Наґіба в Єгипті почав хитатися. В Хартумі, столиці Судану, під час відкриття першого парляменту поплила кров і впали трупи. „Сильний муж Сирії", полковник Шішаклі, мусів шукати притулку в арабських сусідів. Ірак та Ливан мають нові уряди. В Ірані нафтовий конфлікт стоїть на мертвій точці. Пакистан прийняв американську допомогу в мілітарній та господарській ділянці. Нарешті Туреччина та Пакистан заявилися за „тіснішим союзом", що ЗДА прийняли з вдоволенням до відома, а проти чого запротестували Совєти та Індія.

Усі ці події заіснували головно з причин внутрішньо-політичного характеру і вказують, що на Близькому Сході мало яка країна має закріплений політичний лад та тривкий уряд. Тому довголітні зусилля Англії та ЗДА втягнути держави Близького та Середнього Сходу в оборонну систему Заходу не дали майже ніякого успіху. Позиція Англії на Близькому та Середньому Сході ще під час другої світової війни була сильна та авторитетна. Вона спиралася на оборонних договорах, які, однак, негайно після закінчення війни, почали поголовно уневажнюватись, бо поодинокі народи вважали їх за обмеження національної суверенности. Цим подіям приглядалися ЗДА безчинно, а докладніше сказавши, з певними симпатіями, добачаючи в них прагнення народів до повної незалежности.

Тим часом конфлікт Схід-Захід чимраз більше назрівав. Від 1947 р. починають американці підтримувати стремління Англії нав'язати наново приязні відносини з країнами Близького та Середнього Сходу, а зокрема у військовій ділянці. При цьому ЗДА мають на думці пакт, в якому Єгипет та Туреччина грали б головну ролю. До цього мала б спричинитися американська господарська допомога, за якою прийшла б політична та військова співпраця зі Заходом. Але противні цим намаганням сили виявили надто сильне недовір'я до англійського „колоніяльного імперіялізму" та американського „господарського імперіялізму".

Коли ЗДА зрозуміли, що наладнати англійсько-іранські та англійсько-єгипетські відносини — річ безнадійна, вони почали провадити реальну політику. Виявилася вона в прийнятті Туреччини в початках 1952 р. в склад Атлантійського пакту, з чим довший час відтягала Англія. Це одинока країна на Середньому Сході, яка має стабільний уряд та поважну військову силу і творить тепер праве крило мілітарних сил згаданого пакту. Але цей фронт має бути продовжений до Пакистану, якщо з цим погодиться Персія та Ірак. Всі знаки на небі та землі вказують на те, що цим двом державам таки приємніші „імперіялістичні" доляри, як совєтські колгоспи.

Ця американська політика на Середньому Сході матиме далекосяглі наслідки. Вона є протидією на політику Індії, яка стремить до того, щоб цілий південно-азійський континент держати осторонь холодної війни. Індія, як відомо, демонструє при кожній нагоді свою невтральність, яка, однак, з прийнятими поняттями невтральности в багатьох випадках не покривається. Зокрема, ця невтральність у відношенні до Москви набирає дещо забагато червоної фарби.

Ця політична ініціятива західнього світу, а зокрема Америки, на Близькому та Середньому Сході, викликала не тільки згадані на початку совєтські протести, які є тільки формальними потягненнями в ділянці закордонної політики, але виявила вже й наслідки практичного характеру у цілому ряді сателітських держав. В цих державах наступила основна реорганізація компартій, і їх новий вигляд — це докладна відбитка совєтської комуністичної партії. Крім цього, армії всіх совєтських сателітів — це ніщо інше, як прибудівки совєтської армії.

В кожній з цих армій, а докладніше сказавши в генеральному штабі, сидять совєтські старшини зв'язку, які, однак, краще розуміються на справах шпіонажу й таємної поліції, ніж на військовій справі. Кожночасна чистка в рядах старшинського корпусу цих армій — це діло рук совєтських старшин, приділених до армій сателітних держав. Як бачимо, Совєти не тільки в себе, але й у всіх державах, які опинилися під їх впливом, застосовують терор та насильство, нехтуючи найпримітивнішими поняттями свободи одиниці і народів. І здається, що моральний совєтський терор, запанував над цілим світом. Бо коли Совєти протестують і висилають ноти в справах, які є наявним втручанням Москви у внутрішні справи якоїсь держави, то світ мовчить. Але коли в Совєтах та в сателітних державах народовбивство, насильство і терор є подіями буденного порядку — то світ теж мовчить. Чи мовчанка — це золото, можна глибоко сумніватись.

Нестор

Іван Смолій

БАНДУРА

(Оповідання)

(7)

Стояла бандура пишно оздоблена, чудна. Ніби третя особа в їх житті. Це дивне враження пережила вона вперше котроїсь днини за кілька місяців по їх весіллі. Яро вертався з праці в уряді, де великодушно влаштувала його тета Клявдія, використавши свої численні знайомства. Льоля вітала його з усмішкою і тугою, вона ждала тієї хвилини всю днину, вона уявляла собі вже, як проведуть пополудне і вечір, що говоритимуть. І як часто вона розчаровувалася. Яро прислухався до її плянів а нишком брав бандуру і починав грати. Тільки на короткий час. Але він забувався, забував про неї, не бачив вже її, не усміхався. Обняв ніжно бандуру, пестив її своїми пальцями до забуття, від пісні до пісні, від думи до думи. А коли спам'ятовувався втомлений, не випускав її. Вона зоставалась на його колінах, оперта об його груди. Його руки лежали на струнах. Він починав розказувати про свої пляни, виступи.

Слухала нетерпляче, неохоче. Кинув би він вже отой інструмент, сів біля неї, пригорнув. Пішли б у місто, на знайомі паркові доріжки... А він розказував про концерти. Їх кілька збирається. Обов'язково поїдуть у мале турне за кілька місяців.

Вона й не стямилася, як Яро однієї днини залишив її саму. Прощався похапцем, поспішаючи на поїзд. Хотіла попросити, щоб взяв із собою, та замовкла. Хотіла розказати йому про щось дивне, тривожне. Вона ж почула під грудьми порухи нового життя. Уже кілька днів. І страшно... І соромно... І так хотіла б сказати йаму, але він такий якийсь чудний, он востаннє оглядає оцю бандуру, обвиває її дбайливо, обв'язує... Пішов...

Дивно, аж лячно стало, коли лишилася сама. Нікого не було кругом. Навіть бандури. Тільки пусті кімнати, прибрані вишивками. Вийшла тоді сама, близька плачу. Хтось кланявся їй, потім ще хтось а вона вдавала, що не бачить нікого... Зупинилася перед домом тети Клявдії. Їй би поправді і не заходити туди, адже тета Клявдія не заходить до них ніколи. Від весілля ще й ні разу не була, мовчить ображена і прибита її мезальянсом. Але ж нікого, нікого більше кругом. Застукала.

— Ти? — тета Клявдія стояла зачудована в передпокої, в одній руці димиться папіроска, в другій під пахвою сіра киця. — Сталося щось? — запитала вона.

— Ні.

— А в тебе обличчя, ніби... Ну-ну!..

Вони помовчали обидві.

— Як же там подружнє щастя. — запитала згодом тета Клявдія, частуючи її чаєм.

— Дякую.

— А де... він?

— Поїхав... — вона подумала, що не гаразд було казати теті Клявдії правду, на сміх, але так жаль стало себе, так сумно.

— Поїхав? Куди? — спитала тета Клявдія ніби байдуже.

— На концерти.

— Надовго?

— Не знаю.

— Єзус-Марія! — тета Клявдія енергійно закружляла ложечкою по чашечці. — І ти так спокійно говориш? Лишив так молоду жінку і поїхав. А що ж це за концерти?

— Турне таке...

— О-о!

Тепер тета Клявдія хитала головою довго, надто довго, а по її обличчі промигнув і глум, і цікавість, і злість.

— То собі вибрала, — промовила вона згодом. — За своїм розумом пішла. Тепер маєш.

Нічого вона не має! Що ж тут дивного.

— О-о, то правда! — тета знову похитала з пожалінням головою.

Вони ще посиділи. Тета зібралася провести її.

— Можу поглянути, як ви там урядилися? — спитала вона.

— Прошу, прошу.

— Охо-хо, охо-хо! — ахала тета Клявдія, коли стала посеред вітальні в мешканні Льолі. — Так то ви влаштувалися. Прибрали все. Го-го! Вишиванки, подушки. Який ґуст! У твого діда була на мастку така Ганя. Ой, та вишивала! То дідич Фелікс казав собі цілу кімнату так прибрати тими вишивками і гостям потім показував той „хлопський покій". Таке то хлипське все...

— А знаєш, я бачила сестру Ґеновефу, — промовила вона згодом.

— Сестру Ґеновефу? — перепитала Льоля, поблідши.

— Знає про все. Хтось доніс їй. Казала, що того сподівалася. Вона знала, що твоя краса погубить тебе. І твій характер. Казала, що ти дуже вперта і замкнена в собі.

— Я вперта...

— Вона казала, що ти була дуже слухняна, але то тільки зверху, а в душі інше таїла. І тепер тебе Бог тяжко покарає, і проклянуть тебе, як свою віру зрадиш і чоловікові поступиш та дітей в його вірі охристиш...

Щось сталося з нею тоді від цих страшних слів. Замерехтіло в очах, потах світ. Коли відкрила очі, побачила тету Клявдію над собою. Лице тети сполотніло, губи тряслися, все круґом було злите водою. І сукня тети мокра. І вона лежала на канапі з мокрою головою.

— Єзус-Марія, Єзус-Марія! — шепотіла тета Клявдія, штовхаючи їй в уста склянку з водою. — Що з тобою?

Підвелася тоді насилу, як п'яна, сіла, ковтнула кілька крапель.

— Льолю, що з тобою! Ти хвора? Чи може?..

Вона жіночим інстинктом збагнула нараз усе.

— Акурат того тобі бракує! Дітей! Той буде бренькати на бандурі, поїде на концерти. Викинуть з роботи. Напевно викинуть. Вже мені дещо згадував один мій знайомий. Я його туди впросила, і місце добре, я заручила, що він спокійна людина і ніякої протидержавної роботи вести не буде. А ті концерти! Що вони там не співають! Ще його арештують. А жінка лишиться з дітьми без гроша. О, то твоя доля!..

* *

Як вернувся Яро, ні слова не згадала про відвідини тети. Тільки пригорнулася і заплакала, а він заспокоював її, не розуміючи, що сталося. Мовчки слухала його оповідань про успіхи їх поїздки, про захоплення слухачів на концертах.

А коли вийшов до праці і вона лишилася насамоті, пристанула перед бандурою. Нараз відчула, що зненавиділа цю річ жагучою ненавистю якою наділяється тільки живі істоти. Закосичена, черевата, випукла, з вахлярем струн. Що було б з нею сьогодні, коли б не ця річ? Може й ніколи не зійшлися б з Яром? Дивний інструмент. У ньому заклята сила якась. Скільки рук торкало його, пестило? І мертво падало на струни?

Вона згадала, як оповідав Яро про старого діда, що, присівши спочити серед поля, заснув навіки. Знайшли його мертвого, а бандуру біля нього. І мале хлоп'я, поводатор, заплакане біля одубілого старця. Як мандрувала ця річ з рук до рук!..

Вона відчула нараз, що не може дивитися більше на неї, що мусить забрати її, заховати з очей. Вона взяла її обережно з її вибраного місця й понесла в наріжню кімнату, за шафу з одягом. Потім перенесла зі стола вазу з квітами, поставила на пустому місці.

Поль Половецький

ДВАНАДЦЯТЬ ЗАГАДОК СФІНКСА

(5)

„Час і простір все стирає" — говорить народня мудрість. Тож, щоб час не стер із пам'яті 1933 року, а простір не пустив у непам'ять найбільшу нашу національну трагедію, ми, живі свідки, мусимо подбати про спорудження пам'ятника жертвам голоду та видати солідний меморіяльний збірник. Це, власне, я мав на увазі, говорячи про достойне вшанування мучеників.

VIII. СССР — рабовласницька система, чи рабська праця є лише маргінесовою силою в творенні совєтської імперії?

Дійсні мотиви започаткування совєтами „відьомського танку" 30-их років яскраво видні з розмови Черчила із Сталіним, що відбулася в 1942 році (див. „Мемуари Черчила", том 4, розділ 25):

Черчил — Чи труднощі цієї війни для вас особисто якоюсь мірою можуть бути порівняні з труднощами періоду колективізації?

Сталін — О, ні, колективізація була суцільним, страшним кошмаром.

Черчил — Я думаю, що це було не легко, бо ж ви мали справу не з парою сотень аристократів, а з мільйонами малих людей.

Сталін — З десятками мільйонів людей!.. Це виглядало страхітливо і тривало чотири роки. Але ця акція абсолютно була потрібна для Росії, щоб зорати просторі лани трактором.

Цей цинічний діялог викриває справжню мету колективізації. І тому то десятки мільйонів „зайвих рук" мали бути спроваджені на північні лісорозробки, будування каналів тощо.

Тепер більш - менш точно встановлено, що в совєтських таборах рабської праці перманентно перебуває коло 15 мільйонів рабів. Отже — соціялістичне рабство є рушійною силою совєтського комунізму, його базою і підпорою. „Не будь цього — совєтський комунізм розлетівся б давно на порох" зазначає „Рідер Дайджест" в одній із своїх статтей. Пани дойчери знають добре, що совєтські концентраційні табори — це найбільш уразливе, найбільш дошкульне місце червоної імперії, і тому вишукують стежки до нівеляції цього факту.

Ось які аргументи з приводу цього наводить Дойчер:

„Якщо б ці числа (12-20 мільйонів рабів) були вірні, то весь совєтський експеримент із плянуванням мав би тільки неґативне значення для решти світу, бо ж він являв би собою ніщо інше, як рецидив рабства в потрясаючому маштабі. Але ж це не так! Доктор Ясний (меншовицький критик Нухим Ясний — П. П.) означує загальне число в'язнів концентраційних таборів від трьох до чотирьох мільйонів. Морально — це творить маленьку різницю! Це кладе край теорії, що совєтська економіка не може існувати без примусової праці. В економіці, де загальне число робітників і службовців сягає 40 мільйонів, праця чотирьох мільйонів каторжників є маргінесний фактор".

Отже, виходить за Дойчером, що всі підрахунки, зроблені американською сенатською комісією за багато років, з нанесенням усіх таборів на мапу є лжею.

IX. Чому згадані в п'ятім пункті „братчики" перейшли до нової тактики боротьби за збереження СССР за всяку ціну і в чому та тактика полягає?

Подібного роду вибілювання СССР не є випадковим. В останній праці цього апостола сталінізму знаходимо цілу теорію щодо СССР ось такого відтинку: сталінізм, мовляв, настирливо і безпощадно знищував сам під собою ґрунт, з якого виріс, тобто те примітивне, напівазійське суспільство, соками якого живився. Варварськими методами Сталін спромігся вигнати з Росії варваризм, з якого він брав силу. Суть сталінського геніяльного історичного досягнення полягає в факті, що він знайшов Росію з дерев'яним плугом, а залишив її озброєною атомовою бомбою. Через те в СССР існує тепер інший моральний клімат, ніж був у перших декадах існування Совєтів. „Відьомський танок" 30-х років не може бути повторений в СССР — запевняє Дойчер. Вже під кінець сталінської ери совєтська нація (Sic! — П. П.) під оглядом культурним стала вищою від сталінських метод керування і морального клімату сталінізму. А тому Совєти є тепер в процесі повного й дуже швидкого перероджування в напрямку до західньої демократії. Вся машина сталінського терору і насильства сама впаде — твердить Дойчер. Отже — не займайте її! — викрикує він — і ви побачите, що моє пророцтво справдиться.

Ось такий маємо взірець нових мелодій апологетів сталінізму, створених для дезорієнтації західнього світу.

Ця нова тактика боротьби за збереження СССР, що постала після смерти Сталіна, знайшла була прихильний відгук і копіювання в американській пресі, яка на різні лади повторювала те, що сказав Дойчер. А журнал „Юнайтед Стейтс Нюз енд Ворлд Репорт" навіть пророкував, що незабаром владу в СССР перебере в свої руки маршал Жуков, давні друзі по Берліну знов відновлять свою дружбу 1945 року, перервану примхами Сталіна, і всі проблеми між двома велетнями будуть розв'язані миром. Столітня ера миру, проголошена Рузвельтом, стане дійсністю . . .

Висновок з усього цього „пророкування" лише один: чари сталінізму трудно побороти в Америці. Поле діяння для апологетів сталінізму необмежене.

На потвердження цієї тези зверну увагу на один факт. Починаючи від рабина Сільвера, єпископа Окснема, проводу Пресбітеріянської Церкви і кінчаючи дойчерами, всі вони б'ють на сполох, гістерично викрикують, що, мовляв, американській свободі загрожує фашизм. Хоч як це дивно, а лякає їх чомусь не комунізм, що охопив своєю шпигунською мережею всі галузі американського життя, а фашизм, якого й тіні немає в Америці. Коли ж до цього додамо, що під фашизмом вони розуміють усі заходи уряду, спрямовані до обмеження комунізму, тоді стане цілком ясно, що в Америці становлять основну небезпеку не одверті комуністи, члени комуністичної партії, а замасковані релігійним покривалом свободи безпартійні комуністи, для яких СССР є твердинею демократії і свободи. Ось ці „безпартійні комуністи" концентрованим натиском на американську думку прагнуть переконати сильних світу цього в конечності збереження цілости СССР.

(Продовження буде).

З ЖИТТЯ ГРОМАД І ОРГАНІЗАЦІЙ

Вунсакет, Р. Ай.

В поклоні Шевченкові

Українська громада Вунсакету й околиці, під проводом місцевого УКК та при співпраці обох місцевих українських церков, гідно віддала шану Національному Пророкові.

Свято відбулося дня 28 березня ц. р. о год. 4-ій поп. в Геррис Голл Авдиторіюм — у Вунсакеті.

Свято започатковано американським гимном, що його відспівав місцевий мішаний хор, чоловіки й жінки, всі у стилевій національній ноші. Ледве замовкли звуки гимну, — коли уми численної авдиторії сколихнув усе так дуже актуальний для кожного українця „Заповіт" у виконанні згаданого мішаного хору під акомпаніямент молодого учня Р. Галиша. Святочний і молитовний настрій запанував серед присутніх, — здавалося, неначе дух великого Пророка вселився на залі.

Немов відгомін начальних кличів „Заповіту" була промова голови Філії УКК, п. Івана Кокольського, що в ядерний спосіб з'ясував значення Шевченка, як національного Велетня, та гаряче візвав присутніх визнавати життєтворчі кличі Пророка і здійснювати в житті Його заповіти.

З черги сцена заповнилася бадьорими постатями мужеського хору „Бандура" і поплила пісня „Сонце заходить" Роздольського, що перенесла присутніх ген далеко, в ідилічну атмосферу благодатньої природи українських просторів. Чергова пісня, „Літа Орел" К. Стеценка, блиснула перед духовими очима присутніх світлими моментами славної й бурхливої української бувальщини.

Черговий виступ хору „Бандура" попередив виступ пані Н. Дерев'янченко, що своїм приманим голосом та з глибоким відчуттям продеклямувала „Розриту могилу".

Слідуюча точка програми, „Садок вишневий" Гнатишина та „Реве та стогне" М. Лисенка у виконанні мужеського хору „Бандура", була черговим доказом, що хор під умілою рукою завзятого проф. Т. Пасічника працює над собою та стає в ряд поважних, сповнених почуттям обов'язку, зорганізованих співочих клітин. Сольо п. І. Кокольського, що своїм милозвучним тенором так дуже прикрасив згадану пісню, заслуговує на окрему згадку.

Вмовкають на залі звуки хору й їм на зміну лунає зі сцени уривок Шевченкового „Послання", який виголосила з чуттям молода дівчинка Євгенія Гнецько. Вокальну частину Академії закінчує п. Т. Кльован, що своїм баритоновим сольом в пісні „Де ти бродиш, моя доле" М. Кропивницького, при акомпаніменті п. Р. Галиша, дає справжню насолоду слухачам.

Першу частину свята закінчив святочний реферат п. проф. Пасічника. Оригінально побудований доклад, переплітаний цитатами з цілого ряду творів Шевченка, дав слухачам справді духову насолоду та будив у них високі почуття і позитивні постанови.

На короткій перерві переведено збірку на народні цілі, що принесла 124 доляри.

Другу частину Академії започаткував п. Д. Дерешок деклямацією уривку з „Гайдамаків" — „Гомоніла Україна". В слід за тим молодий учень Роман Галиш відограв на фортепіяні „Українську Шумку" В. Зенторського, оп. 41 та „Пісню ластівки" С. Богма, оп. 270. Вмілим виконанням цих обох музичних творів молодий виконавець дає запоруку успіхів у тій ділянці на майбутнє.

Замовкли звуки фортепіяну, втихли оплески признання, й на сцені появляється 7-літня Оксана Коропей, що з глибоким відчуттям та великою рутиною виголошує „Мені однаково". З діточим патосом кінчає знана вже у Вунсакеті мала декляматорка повним любови викликом Пророка: „Та не однаково мені, як Україну злії люди присплять, лукаві . . ." — і присутні нагороджують її рясними оплесками.

Чергову деклямацію попереджує виступ мішаного хору, що вміло виконав „Учітеся, брати мої" — Д. Котка, а там знову являється на сцені п. М. Кльован, що майстерно деклямує „Чигрин".

Ще раз залунали могутні звуки мішаного хору у пісні „Ой, горе тій чайці . . ." М. Леонтовича, ще раз лунають радісні оплески одушевленої публіки, — і на сцені являється п. Вол. Кіндефорський, щоб висказати признання та подяку всім тим, що спричинилися до так величнього вшанування пам'яті Пророка.

Спонтанно відспіванням Національним Гимном закінчилося це рокове Національне Свято.

Всі розходилися піднесені на дусі та вдоволені й горді, що Вунсакет стає в ряди тих, що виявами в громадському житті виказують значення єдности.

Зникають свари, що досі полином сповняли душі місцевих патріотів та всіх свідомих українців, дрібними стають колишні міжусобиці, на національно-громадському полі вилонюється обличчя нової громади, що вже певніше піде шляхом згоди й братолюбія, заслухана в молитву Пророка: „Всім нам єдиномисліє пошли . . ."

А у формуванні цього нового обличчя громади велику заслугу мають оба пароха обох наших українських церков, що своїм тактом та ідеалізмом в національно - громадських справах формують новий тип українця, який уже ніколи не забуде, що „згода будує, — незгода руйнує!"

О. К.

Геффорд, Канада

Праця Відділу УНС.

Минулої осени до містечка Геффорд в Канаді загостив головний контрольор УНС п. В. Кόсар. Він зустрівся з деякими провідними членами місцевої української громади та поінформував їх про УНС. Побачивши велике заінтересовання серед них, він запропонував їм зорганізувати відділ УНС. Це і зроблено. В домі довголітнього члена УНС, п. О. Сокола, відбулися основуючі збори, де і вибрано слідуючий заряд: голова — п. О. Сокіл; заступник — д-р Н. Ковальський; секретар — п. М. Голова; заст. секретаря — п. В. Давидюк; касир — п. І. Герман; Контрольна Комісія: п. Т. Войтович, п. П. Цьопа і п. В. Сенькусь. Комітет Хворих: пані Сокіл, п. Н. Сацевич; лікар — д-р Н. Ковальський.

На основуючих зборах всі члени прирекли докласти старань, щоб відділ розширити. По сьогодні наш відділ нараховує 26 членів. Нашим бажанням є, щоби в якнайскоршому часі мати в себе бодай 50 членів. Віримо, що як всі члени заряду та члени відділу доложуть старань, то це напевно досягнемо.

Замітним є, що, наскільки мені відомо, наш відділ є одинокий відділ в Канаді (може і в Америці), котрий є на фармах. Бо Геффорд є фармерське містечко, що нараховує коло 450 мешканців.

Члени нашого відділу беруть активну участь в народній праці. Вони спільно з другими народними та церковними групами, допомагають в відсвяткуванні таких національних роковин, як Листопадове Свято, Свято Шевченка. Якраз тепер Управа нашого Відділу УНС плянує скликати товариську забаву членів УНС, щоби краще познайомитись з Союзом. Члени і заряд мають багато плянів на будуче. При співпраці членів і заряду, праця і розвій нашого відділу буде йти повним темпом вперід.

Мирослав Голота,
секретар відділу 502.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ УНС

ФИЛАДЕЛФІЯ, Па. — Місячні збори Б-ва св. Василія відд. 339 відбудуться в суботу, 10-го квітня, о год. 7. веч., в домі Громади на Лавренц вул. Проситься всіх членів бути присутними і вирівняти залеглі вкладки, щоб не наражуватись на суспенду.—О. Бузай, предс.; В. Мущинка, кас.; А. Хромяк, секр.

Вступайте в члени У. Н СОЮЗУ!

Конференція підсовєтських науковців-емігрантів в ЗДА

(Продовження зі стор. 2)

(українець, псевдо), про ґенетику — проф. Ветухів. — Цісю сесією проводив проф. Кляйн з Колумбійського университету. Запрошенний до дискусії д-р Шлемкевич виправдав свою неприсутність.

Другою Сесією, присвяченою соціяльним наукам в СССР, проводив проф. Мозлі. — Головний реферат про псхіятрію під Совєтами на тлі соціяльного положення мав проф. Міценко (українець); про географію, зокрема економічну географію, говорив проф. Таскін (росіянин), про студії економіки під Совєтами — проф. Замша (українець), про студії права в СССР — проф. Гришко (українець), про мовну політику Совєтів — проф. Ковалів. До дискусії в цій секції був запрошений проф. Тімашев (рос). та Колодій (українець).

На третій сесії присвяченій історії та літературі, проводив проф. Беґгорн з Єйл університету, бувший американський дипломат та частий співробітник „Ню Йорк Таймсу". Головний реферат на тему: „Студії історії в СССР" дістав проф. Оглоблин (укр.), про російську літературу говорив проф Глінка (рос.), про українську літературу — проф. Одарченко (укр.), про білоруську літературу — проф. Адамович (білорусин), про вірменську літературу — С. Говіян (вірм)., про грузинську літературу — А. Тсомая (грузин), про турко-татарську літературу — Гамід Рашід (Ідел-уралець).

В третій сесії до дискусії були запрошені: проф. Решетар, проф. М. Чубатий, проф. Р. Смаль-Стоцький, проф. Станкевич (білорусин), проф. Домгер (рос.), д-р Кей (грузин).

Як виходить ясно з цієї програми, доповіді, найбільше заніпні зі становища політичного (економіка, мовознавство, право, історія, література) припали українцям, які дістали широке поле для викладу українського становища в цих справах; їм секундували доповідачі інших неросійських народів.

(Докінчення буде).

З наших буднів

ТРІСКА У ВЛАСНОМУ ОЦІ

Приємно почитати добре написану статтю! Правда, така приємність зрідка трапляється при лектурі нашої преси, та деколи, кажуть, перепадає сліпій курці просо.

Прочитав я недавно знамениту статтю одного з наших видатних журналістів і громдіячів. Прекрасно об'їхав автор „Велику Совєтську Енциклопедію", ну — просто, розторощив цю нікудишну книгу в пух і прах!

Поштовх до написання статті дав йому клясичний у підсовєтській практиці випадок з бувшим оберкатом, Берією. Ото, мовляв, ніби був Берія і, ніби, він громом стояв у червоній не існував!.. Перед розсвятая-святих, зараз коло самого Єгови в Енциклопедії отій, під буквою „Б", займав три колонки битого шрифту плюс портрет на блискучому папері, а пустили дядька в розход, та й з Енциклопедії мов корова язиком злизала!

І далі Шановний Автор, пануючи прекрасно над матеріялом й оперуючи фактами, ілюструє свою статтю іншими цікавими прикладами. Де, питає, подівся з Енциклопедії такий професор Марр, гордощі і слава совєтського мовознавства? Чи знайдете хоч найменшу згадку про нього в наукових посібниках, пресі, чи журналах?.. А чому щезло раз і назавжди ім'я такого науковця, чи такого то мистця, поета, режисера, архітекта?.. Та тільки тому щезло (відповідає автор), що ці, частенько, Богу-духа винні люди, попали в неласку божків із червоного Олімпу і були „розкриті", заслані, чи знищені!

Але кровожадний Молох з Кремлю (пише автор) не вдоволяється самим фізичним знищенням людини, — він, той Молох, нищить та перекреслює всю працю та доробок її життя, весь, іноді дуже цінний вклад „зліквідованого" в культурну, чи наукову скарбницю всього людства.

Бо в совєтській системі діє дійсно тотальний принцип ліквідації людини, не тільки її фізичної екзистенції, але й, навіть, її імени!

Чи можна ще щось додати до такої блискучої статті?.. Хіба ні!.. Хіба, евентуально, можна б додати другу статейку пера того самого автора, надруковану, як здається, в тій самій газеті.

Ця друга стаття присвячена замітній культурній події в житті нашої заокеанської еміґрації: 25-літньому ювілеєві славної нашої Капелі. Автор, очевидно, не знаходить слів признання для роботи Капелі, змальовує той тернистий, а героїчний шлях, яким вона пройшла за 25 років, ну, й очевидно не щадить похвал для одного з мистецьких її керівників. Похвал цілком заслужених!

Та диво-дивом: в статті немає ні згадки, ні найменшого натяку про існування другого керівника Капелі, який, як знаємо, і в Німеччині, і тут, в Америці, був одним з її „моторів" та й тепер нею диригує, на зміну з першим мистецьким керівником...

Цікаво знати — що сталося?.. Може автор забув про нього, зачитавшись у „Великій Совєтській Енциклопедії"?..

Ікер.